Ирена Филеки
irena.fileki@etnografskimuzej.rs
Етнографски музеј у Београду

https://doi.org/10.18485/knjiz.2020.10.10.14
УДК: 39:677.074.57(497.11)
39:746(497.11)
Информативни коментар

Лала – орнамент на пиротском ћилиму

Прича о знаку *Књиженства*

Орнаменти стварани у оквирима народне уметности плене пажњу својом ликовношћу и мноштвом комбинација и облика. Са својим културним и декоративним вредностима ови орнаменти су на различите начине вредновани и преношени. Схваћени као „народно благо" коме прети опасност заборава, као у публикацији *Српске народне шаре – 100 мотива*, представљени су с намером „за вежбање у састављању и стварању нових мотива и нових шара".[1] Нажалост, орнаменти у поменутој публикацији наведени су без података о предметима са којих потичу и техникама њихове израде.

Као један од предложених орнамената за примену у форми понављања (илустрација I) представљен је цвет који обликом и композицијом у којој се јавља највише личи на представе лале изведене у ткању. У народној уметности говоримо о вишеструкој повезаности предмета, његовог облика, материјала, технике израде и орнамента. Како с једне стране орнамент зависи од материјала, облика предмета и технике израде он, временом, мења предмет, својства и вредност.[2]

Осим својства да украси предмет, орнамент одсликава живот и време у коме настаје, погледе на свет и стварност народних стваралаца. Реч је о колективном уметничком стварању и орнаментима који подлежу одређеним правилима, редоследу примене и остварењу кроз које се лично креативно прилагођава и постаје уметнички израз заједнице. У том смислу говоримо о представи на поменутој илустрацији која се може довести у везу са приказима лале на пиротским ћилимовима по стилизованости и склопу у коме је изведена.

Пиротско ћилимарство своје истакнуто место и углед у Србији, али и ван њених граница дугује стилској посебности која се везује, између осталог, за утицаје ћилимарстава Анадолије, Кавказа, Персије и средње Азије.[3] Када је у питању представа лале, треба поменути важност овог орнамента у Турској и шире на Средњем истоку, где симболички као важан украс, на пример у везу, ткању, керамици, али и као украсна биљка заузима значајно место.[4]Специфичност пиротских ћилима чини композиција

орнамената ликовно усклађена са поделом површине и бојама. Унутар ћилима орнаменти су распоређени у неколико целина: средишње поље и ивичне појасеве – плочу, и унутрашњи ћенар.[5] У класификацији орнамената у пиротском ћилимарству веома је значајан њихов распоред и улога. Лале се сврставају у „ситније шаре", кад је средишње поље у питању, и изводе појединачно или повезане у мање целине као допуна централним орнаментима.[6] Као орнамент на плочи (лале плоча) (илустрација II) и унутрашњем ћенару (илустрација III) лале се појављују најчешће међусобно повезане углавном стилизованим гранама или косим линијама. Појединачно изведене лале често добијају реалистичнији изглед са цветом, листовима и гранчицом (илустрација IV). Међусобно повезане лале су стилизованије и представљене некад само са цветом сведеним на геометријске слике ромба, квадрата (илустрација V), као што видимо на примеру поменуте илустрације из публикације *Српске народне шаре – 100 мотива*.

Као и сам назив цвета – лала – прихваћен из турског, односно, персијског језика,[7] и неке од представа лала на пиротским ћилимима претпостављају утицаје ткачке уметности Средњег истока. Тако се на тканим ћилимима различитих етничких група Ирана и суседних земаља помиње мотив лале (мотив *laleh abrassi*) као врло чест орнамент на бордурама.[8] Мотив је врло стилизован у облику квадрата са степенастим ивицама који се понавља и оивичен је цик-цак линијама. Поједностављење лале као орнамента у бордурама, али и средишњем пољу, на пиротским ћилимовима изведено је на више начина и у неким случајевима реалистичније од мотива са ћилимова из Ирана, али на сличан начин говори о лали као пратећем орнаменту уклопљеном уз „главне шаре".

Приче о појединачним орнаментима могу да пруже увид у комплексност развоја народне уметности. С друге стране, лепота и посебности овакве врсте украса постају важне у склопу значаја ове врсте текстилних предмета као дела живота и културе одређене заједнице.

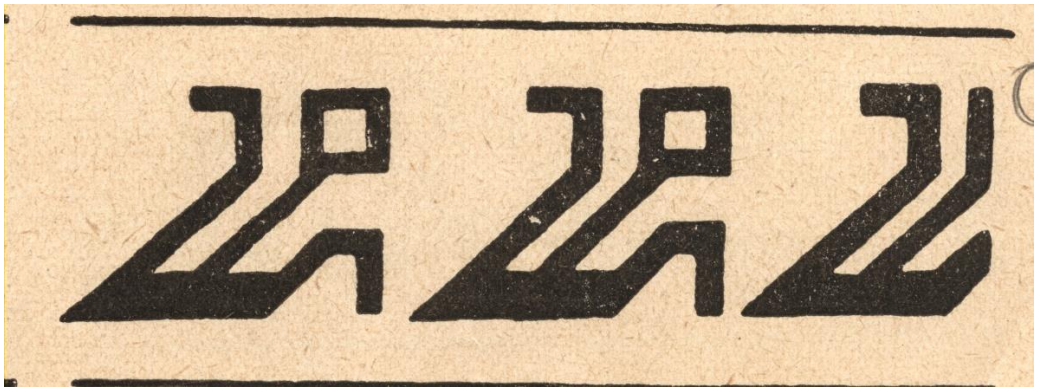

Илустрација I

Илустрација II

Илустрација III

Илустрација IV

Илустрација V

[1] Вој. [Војислав] Стевановић, прир, Српске народне шаре – 100 мотива (Београд: Књижарница Рајковића и Ћурковића, 1931), 1.
[2] Reinhard Peesch, The ornament in European folk art (New York, London: Alpine Fine Arts Collection ltd, 1983), 7.
[3] Добрила Стојановић, Пиротски ћилими (Београд: Музеј примењене уметности, 1987), 26.
[4] Valerie Behiery, "Beloved Bloom: The Tulip in Turkish Art", Islamic Arts Magazine, Jul 14, 2017, http://islamicartsmagazine.com/magazine/view/belowed_bloom_the_tulip_in_turkish_art/ (преузето 26. 10. 2020).

[5] Мита Живковић, Албум пиротских ћилимова (Тешен, Аустрија: штампао Карло Прохаска ц. и кр. дворски штампар), 10.
[6] Ibid, 13.
[7] Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku (Sarajevo: Svjetlost, 1989), 431.
[8] Alastair Hull and José Luczyc – Wyhowska, Kilim The Complete Guide (Singapore: Thames & Hudson Ltd, London, 2005), 179, 188, 210, 220, 228, 275.

Литература

Бехиери, Валери: Behiery, Valeri. “Beloved bloom: The tulip in Turkish Art”. Islamic Arts Magazine, Jul 14, 2017, http://islamicartsmagazine.com/magazine/view/belowed_bloom_the_tulip_in_turkish_art/ (преузето 26. 10. 2020).

Живковић, Мита. *Албум пиротских ћилимова*. Тешен, Аустрија: штампао Карло Прохаска ц. и кр. дворски штампар.

Пеш, Рајнхарт: Peesch, Reinhard. *The ornament in Europian folk art*. New York, London: Alpine Fine Arts Collection ltd, 1983.

Стевановић, Вој. [Војислав] прир. *Српске народне шаре – 100 мотива*. Београд: Књижарница Рајковића и Ђурковића, 1931.

Стојановић, Добрила. *Пиротски ћилими*. Београд: Музеј примењене уметности, 1987.

Хал, Аластер: Hull, Alastair and José Luczyc – Wyhowska. *Kilim The Complete Guide*. Singapore: Thames & Hudson Ltd, 2005.

Škaljić, Abdulah. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost, 1989.

Irena Fileki
irena.fileki@etnografskimuzej.rs
Ethnographic Museum Belgrade

https://doi.org/10.18485/knjiz.2020.10.10.14
UDC: 39:677.074.57(497.11)
39:746(497.11)
An informative article

Tulip – Decoration on a Pirot Rug

The Story of the *Književnstvo* Emblem